

Eric Manders, Hilde Roeyers, Ellen Van Den Heuvel
en Inge Zink¹

De Renfrew Taalschalen Nederlandse Aanpassing (RTNA): een nieuw instrument voor taalonderzoek bij kinderen

In 2014 werd de Nederlandse aanpassing van de Renfrew Taalschalen gepubliceerd². Het betreft een nieuw taalonderzoeksinstrument voor Nederlandstalige kinderen, waarmee bepaalde aspecten van taalinhoud, taalgebruik en taalvorm, die weinig of niet aan bod komen in andere taaltests, geëvalueerd kunnen worden. Dit gebeurt aan de hand van drie subtests, namelijk de Woordvinding Woordenschat Test (WWT), de Actie Platen Test (APT) en de Bus Verhaal Test (BVT). Door een nauwe samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse onderzoekers uit verschillende hogescholen en universiteiten kon een grootschalig normeringsonderzoek uitgevoerd worden bij in het totaal 1700 kinderen (Vlaanderen: 800, Nederland: 900), gespreid over tien leeftijdscategorieën (4;00-4;06 tot en met 9;00-10;00 jaar). In dit artikel stellen we het instrument kort voor en bespreken we een aantal resultaten van het normeringsonderzoek.

¹ Dr. Eric Manders, dr. Ellen Van Den Heuvel en prof. dr. Inge Zink zijn verbonden aan de KU Leuven, ExpORL, Logopedische en Audiologische Wetenschappen. Inge Zink is bovendien werkzaam aan het Multidisciplinair Universitair Centrum voor Logopedie en Audiologie van het UZ Leuven. Dr. Hilde Roeyers is hoofd van het departement Logopedie en Audiologie van VIVES, Campus Brugge.
Contactadres: hilde.roeyers@vives.be

² Veel informatie voor dit artikel werd gehaald uit de handleiding van de RTNA. We wensen dan ook de Nederlandse co-auteurs Kino Jansonius, Mieke Ketelaars en Marja Borgers op deze plaats expliciet en met name te vermelden en te bedanken voor de intense en prettige samenwerking bij het tot stand komen van dit instrument.

■ Situering van de RTNA

Zink poneerde in 2011 zeer terecht dat de tijd dat we de Nederlandstalige tests voor het evalueren van de spraak- en taalontwikkeling op één hand konden tellen gelukkig definitief achter ons lijkt te liggen. Ze stelt verder dat een uitgebreider testarsenaal mogelijkheden met zich meebrengt en dat, wanneer je een juiste combinatie van (sub)-tests gebruikt, de kans groter is dat je tot een correcte en volledige diagnose komt dan wanneer we ons beperken tot steeds hetzelfde instrument.

Het is belangrijk dat zowel taalinhoud, taalvorm als taalgebruik geëvalueerd worden. De laatste jaren werden heel wat instrumenten ontwikkeld waarmee vorm- en inhoudsaspecten nagegaan kunnen worden. Toch was er tot op heden nog geen test beschikbaar voor het analyseren van de woordvinding, namelijk de snelheid en de accuraatheid waarmee een woord kan opgeroepen worden uit het lexicon. De Woordvinding Woordenschat Test uit de RTNA wil deze leemte opvullen.

Ook voor het evalueren van taalgebruik of pragmatiek zijn er al geruime tijd een aantal mogelijkheden voorhanden. We denken hierbij onder meer aan de Nijmeegse Pragmatiektest (Embrechts, Mugge & Van Bon, 2005) en aan de Nederlandse aanpassing van de CCC-2 (Geurts, 2007). Toch is het aanbod aan genormeerde tests

voor taalpragmatiek en met name voor het nagaan van de narratieve vaardigheden nog eerder beperkt. Met de Actie Platen Test en de Bus Verhaal Test wil de RTNA ook deze lacune helpen opvullen.

De Nederlandse aanpassing van de Renfrew Taalschalen is weliswaar gebaseerd op de oorspronkelijke Engelse versie van de test (Renfrew Language Scales, Renfrew, 1997), maar de afname, de scoring en de analyse van de resultaten gebeuren op een andere, meer uitgebreide wijze. Hiertoe voerden de auteurs (Jansonius e.a., 2014) een aantal aanpassingen door waardoor vooral de pragmatiek en de semantiek veel beter onderzocht kunnen worden. Zo wordt bij de afname van bepaalde onderdelen van de RTNA stapsgewijs hulp geboden, om zo te weten te komen of het kind op die manier uiteindelijk tot het juiste antwoord kan komen. Dit sluit aan bij de principes van dynamisch onderzoek (zie o.a. Manders, De Bal & Van Den Heuvel, 2013) en kan aanknopingspunten bieden voor het plannen van de therapie. In wat volgt bespreken we kort de verschillende onderdelen.

■ Testopbouw

De RTNA wordt individueel afgenomen in een rustige, aparte ruimte. Aanbevolen wordt het testmateriaal

op voorhand klaar te leggen en elke testafname te filmen.

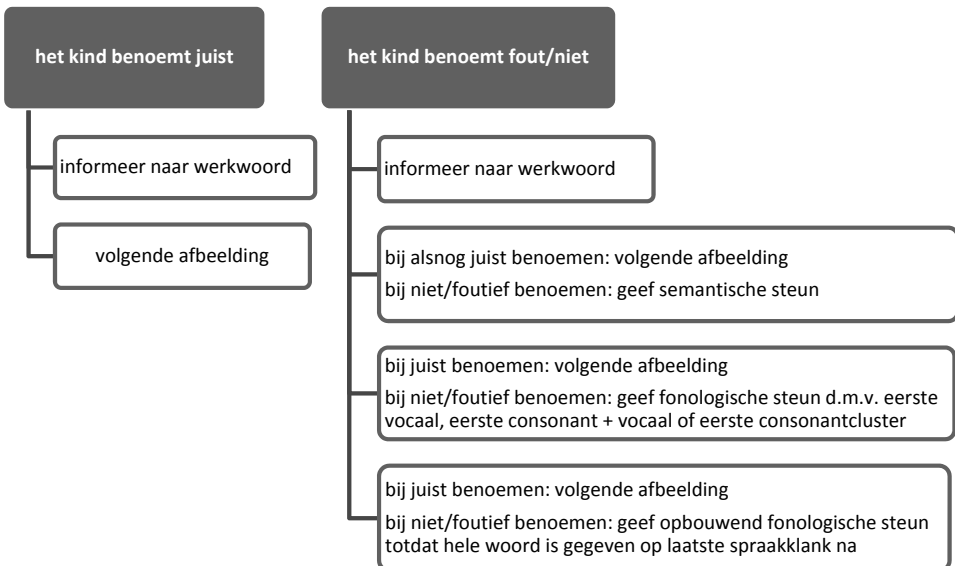
Woordvinding Woordenschat Test (WWT)

De WWT bestaat uit vijftig zwart-wit-tekeningen met wisselende moeilijkheidsgraad, die door het kind benoemd moeten worden. Het gaat hierbij zowel om frequent (bv. sleutel) als minder frequent voorkomende (bv. magneet) zelfstandige naamwoorden. Aansluitend worden ook werkwoorden ontlokt via doorvragen (Wat doe je hiermee? Waarvoor gebruik je dit?) en dit los van de juistheid van de respons bij het benoemen van het naamwoord. Als het kind niet correct benoemt en ook het ontlocken van het werkwoord niet leidt tot een cor-

recte respons, wordt in oplopende mate hulp geboden (techniek van graduele of geleidelijke prompting). Aanvankelijk wordt er semantische steun gegeven, bijvoorbeeld bij het begrip 'gitaar' (Je kunt er muziek mee maken). Als dit niet tot een goed antwoord leidt, wordt fonologische hulp gegeven via het aanbieden van de eerste spraakklank of spraakklank-combinatie van het woord (bv. gie-giet- bij gitaar). Helpt dit nog niet, dan wordt steeds meer fonologische steun geboden tot het hele woord aangeboden is op de laatste spraakklank na (bv. gitaa-).

In Figuur 1, overgenomen uit de handleiding, worden de verschillende achtereenvolgende stappen bij de afname van de WWT aangegeven.

Figuur 1: Beslissingsboom bij de afname van de WWT (overgenomen uit Jansonius e.a., 2014, p. 20)

De scoring van de WWT gebeurt op basis van de accuraatheid en de snelheid waarmee de respons gegeven wordt. Enkel wanneer het kind spontaan en snel of vertraagd geantwoord heeft of zichzelf binnen de tien seconden gecorrigeerd heeft, krijgt het een punt.

Een lage score op de WWT kan wijzen op een beperkte woordenschat, maar kan ook het gevolg zijn van problemen met de woordvinding. Vooral wanneer het benoemen sterk vertraagd verloopt, kan dit een indicatie zijn voor woordvindingsproblemen. Problemen op het vlak van woordvinding komen relatief vaak voor, onder meer bij kinderen met leerproblemen en meer specifiek dyslexie en bij kinderen met ontwikkelingsdysfasie (o.a. Messer & Dockrell, 2006; Zink & Breuls, 2012).

Actie Platen Test (APT)

De ATP betreft het vormen van zinnen aan de hand van twee modelprenten en tien gekleurde situatieprenten, die beschreven moeten worden. Deze kunnen beschouwd worden als kleine 'verhalen' met een toenemende complexiteit. De totaalscore weerspiegelt de kwaliteit van de informatieoverdracht. Dit RTNA-onderdeel kan uitgebreid worden met een semantisch-pragmatische analyse. De uitingen van het kind kunnen ook voor een eerste korte grammaticale screening gebruikt worden. De logopedist, klinisch linguïst

of spraaktaalpatholoog kan daarna op basis van een spontaan gesprek een uitgebreidere linguïstische analyse maken en/of een aanvullende, uitgebreidere taaltest afnemen. De APT laat ook toe na te gaan in hoeverre het kind bij de informatieoverdracht rekening houdt met de voorkennis van de luisteraar. Dit doet dus een beroep op de presuppositionele vaardigheden (zie o.a. Manders, 1996). In de APT komen taalinhoud (de ideevorming en betekenis van wat er op de plaat gebeurt), taalvorm (de overdracht op het vlak van semantiek, morfosyntaxis en fonologie) en taalgebruik (afstemming op de luisteraar, perspectiefneming) samen (Jansonius e.a., 2014).

Concreet kent de APT eveneens een getrapte afnamewijze. Behalve de semigestructureerde manier, waarbij het kind aan de hand van de afbeelding spontaan vertelt, is er ook een afname met zinsaanvulling. Dit gebeurt om de zinsvorming te vergemakkelijken als het kind faalt in de specifieke woordkeuze. Er moet overgegaan worden tot een meer gestructureerde afname als het kind onvoldoende semantische aspecten verwoord heeft bij de semigestructureerde manier van afnemen. De mate van hulp is ook hierbij vastgelegd. Zo vraagt de onderzoeksleider bij item 6 (afbeelding van een meisje dat van de trap valt, waarbij haar bril breekt): 'Wat is er met dit meisje gebeurd? Dit meisje ...' - 'Is' en 'meisje' worden hierbij extra benadrukt.

Bij de APT wordt op basis van de semantische (lexicale) woordkeuze beoordeeld of het kind al dan niet een punt krijgt.

Bus Verhaal Test (BVT)

In de BVT wordt het kind gevraagd een modelverhaal na te vertellen aan de hand van een boekje met twaalf gekleurde afbeeldingen (drie per pagina). Het betreft een verhaal over een ondeugende bus, die er alleen vandoor gaat en uiteindelijk van de weg geraakt en in een meer belandt.

Vertelvaardigheid kan worden beschouwd als één van de meest complexe taalvaardigheden (Manders, 2013). Bij het adequaat vertellen spelen namelijk niet alleen vorm- en inhoudsaspecten een rol, maar is ook een goede taalpragmatiek essentieel. De BVT kan dan ook gebruikt worden om informatie op verschillende niveaus te verkrijgen: de verwoording van de semantiek, de grammaticale vaardigheid en complexiteit en een aantal pragmatische vaardigheden zoals cohesie, coherentie en presuppositie.

Concreet wordt de score voor de kwaliteit van informatieoverdracht bij de BVT bepaald door de specificiteit van de gebruikte woorden en woordgroepen. Er is een grammaticale waardering door het berekenen van de gemiddelde uitingslengte van de vijf langste uitingen (ML5LU), het tellen van zinnen met onderschikkend zins-

verband en het tellen van het totaal aantal uitingen.

De beoordeling van de BVT gebeurt op basis van vier elementen: (1) de kwaliteit van de informatieoverdracht, (2) het aantal uitingen, (3) de zinslengte van de vijf langste uitingen, en (4) het aantal gebruikte onderschikkingen.

De mate waarin het kind erin slaagt op een pragmatisch aangepaste manier een verhaal te vertellen zal in een latere fase verder nagegaan kunnen worden door middel van een plotstructuuranalyse (Jansonius e.a., 2014). Hierin worden de plot- of hoofdelementen van het verhaal, de bijzaken en de restuities bepaald. Deze plotanalyse is momenteel nog niet gepubliceerd.

Voor een volledige beschrijving van de instructies bij de afname van de verschillende subtests, de uitlokkingsprocedures, de gebruikte semantische en fonologische cues en de transcriptieregels verwijzen we graag naar de handleiding (Jansonius e.a., 2014).

■ Steekproeftrekking en normeringsonderzoek

De eerste vooronderzoeken met de RTNA vonden plaats in 2003, de pilotstudie werd uitgevoerd in 2004-2005 en het eigenlijke normerings-

onderzoek vond plaats tussen 2006 en 2013. In Nederland werden in het totaal 900 kinderen onderzocht, in Vlaanderen ging het om 800 kinderen. In beide gevallen ging het om kinderen tussen 4;00 en 9;11 jaar, die dienden te voldoen aan een aantal selectiecriteria (zie Tabel 1) en die werden gerekruteerd in reguliere scholen. De afnames gebeurden door studenten-onderzoekers, die hiervoor getraind werden in het kader van hun opleiding Logopedie, Logopedische en Audiologische Wetenschappen of Algemene Taalwetenschap.

In functie van de interpretatie werden de ruwe scores van de kinderen voor de (onderdelen van) verschillende subtests omgezet in Pc-scores. De normtabelle, telkens voor de Nederlandse en Vlaamse en voor de totale steekproef,

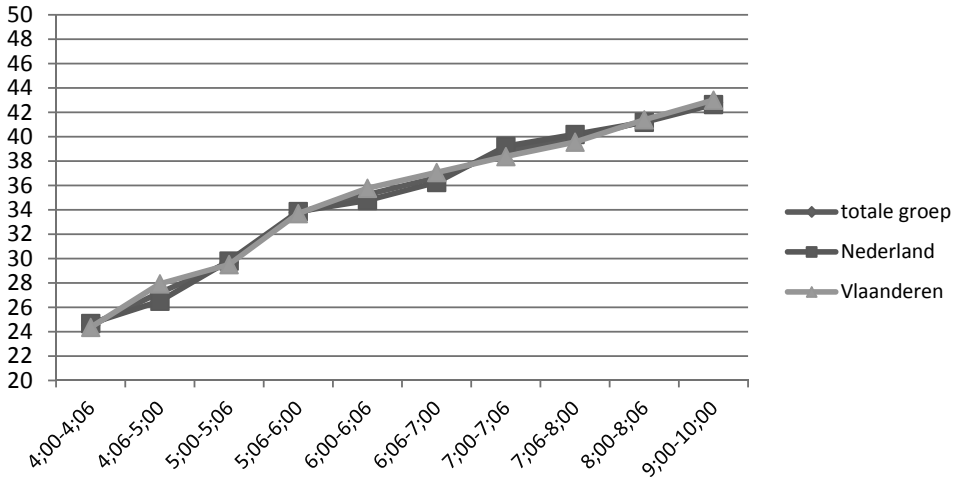
werden integraal opgenomen in de bijlagen van de handleiding (Jansonius e.a., 2014), zodat geïnteresseerde klinici ermee aan de slag kunnen.

Ter illustratie geven we hieronder de grafische weergave van de gemiddelde scores van de WWT voor de verschillende leeftijdscategorieën (Figuur 2 op de volgende bladzijde). Hieruit blijkt duidelijk dat de WWT-scores met de leeftijd toenemen en dat de resultaten van de Vlaamse en van de Nederlandse kinderen heel dicht bij elkaar liggen. Hetzelfde beeld vonden we ook bij de APT- en de BVT-scores. In tegenstelling tot dit duidelijke leeftijdseffect vonden we geen invloed van het geslacht op de scores, zodat het dan ook niet nodig was de normgroepen op te splitsen voor jongens en meisjes apart.

Tabel 1: Gehanteerde selectiecriteria (Jansonius e.a., 2014, p. 51)

Het kind wordt niet meertalig opgevoed.
Bij geen van de ouders (c.q. bij geen ouder) is er een spraak-, taal-, gehoor-, lees- of schrijfprobleem (vastgesteld).
Het kind is op tijd geboren, tussen de 37e en 42e week van de zwangerschap.
Het geboortegewicht lag tussen 2750-4250 gram.
Er was 5 minuten na de geboorte een medisch vastgestelde Apgarscore tussen 8 en 10.
Het kind heeft geen aangeboren afwijkingen (schisis, hartprobleem).
Het kind is toegelaten tot het onderwijs op de reguliere basisschool.
Het kind heeft geen niet corrigeerbare auditieve, visuele of fysieke beperking, het heeft geen psychiatrische afwijking vastgesteld door een psychiater en evenmin een verstandelijke beperking.
Het kind heeft geen afwijkende leerontwikkeling (volgt geen logopedie of krijgt geen ondersteuning vanuit het speciaal onderwijs), het kind gaat niet overzitten en heeft niet eerder een klas overgedaan.

Figuur 2: Gemiddelden van de leeftijdsgroepen over tijd op de WWT uitgesplitst naar Nederland, Vlaanderen en totale steekproef (Jansonius e.a., 2014, p. 61)

Betrouwbaarheid en validiteit

Wat de betrouwbaarheid betreft, werden de interne consistentie, de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid en de test-hertestbetrouwbaarheid nagegaan. De interne consistentie van de WWT werd over het algemeen als voldoende tot goed beoordeeld (gemiddelde Cronbach's alfa = .75). Voor de APT en de BVT kon deze niet worden berekend, aangezien hierbij gebruikgemaakt wordt van één enkele score.

De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid werd door de Nederlandse onderzoekers berekend bij 30 proefpersonen en voor de Vlaamse steekproef bij 12 kinderen. De correlaties bleken zich te situeren tussen .85 en .99, wat als zeer goed beschouwd kan worden.

De test-hertestbetrouwbaarheid werd alleen nagegaan bij een aantal Nederlandse kinderen. De correlaties tussen de scores van testmoment 1 en 2 situeren zich tussen .42 en .91. Er is dus sprake van een voldoende tot goede test-hertestbetrouwbaarheid, met zelfs een zeer goede score voor de WWT.

In functie van onderzoek naar de begripsvaliditeit van de RTNA werden de correlaties berekend tussen de score op de WWT en de informatiescore van de APT en de BVT. Zoals blijkt uit Tabel 2 is er slechts sprake van een matige correlatie. Dit kan wellicht verklaard worden doordat er op een ander niveau (woord-, zins- en tekstniveau) gekeken wordt naar informatieoverdracht.

De convergente validiteit werd getoetst door de scores op de ver-

Tabel 2: Pearson correlatiecoëfficiënten voor de drie onderdelen van de RTNA voor de totale steekproef (Jansonius e.a., 2014, p. 51)

	WWT-score	APT-informatiescore	BVT-informatiescore
WWT-score	1.00		
APT-informatiescore	.61**	1.00	
BVT-informatiescore	.66**	.55**	1.00

schillende onderdelen te vergelijken met scores op andere, bestaande onderzoeksinstrumenten. Zo werd de WWT vergeleken met de Actieve Woordenschattest uit de CELF-4-NL (Kort, Schittekatte & Compaan, 2008), werd de APT vergeleken met de subtest Zinnen Formuleren uit de CELF-4-NL en de BVT met de Verteltaak uit de TAK (Verhoeven & Vermeer, 2001) en met de Verhaalttest uit de STTP-II (Schlichting & Iutje Spelberg, 2010). Uit de resultaten blijkt dat er een vrij hoge correlatie is tussen de woordenschattests (respectievelijk .87 bij de Nederlandse steekproef en .77 bij de Vlaamse), een matige overeenkomst tussen APT en Zinnen Formuleren uit de CELF (resp. .47 en .33) en een eerder sterke samenhang tussen de verhaalttest uit de STTP-II en de BVT informatiescore (.53). De correlatie tussen de verteltaak uit de TAK en de BVT-informatiescore valt veel lager uit (.27), wat wellicht te verklaren is door het feit dat het gaat om een ander soort narratieve taak (verteltaak versus naverteltaak).

In functie van het bepalen van de predictieve validiteit werd bij 48 kinderen uit de Vlaamse steekproef de RTNA

twee maal afgenomen met een tussenperiode van drie jaar. De correlatie tussen de resultaten bij beide testmomenten varieerde van matig voor de APT ($p=.39$) tot sterk voor de WWT ($p=.76$). Voor meer details verwijzen we de geïnteresseerde lezer naar de handleiding van de RTNA.

■ Besluit

De Nederlandse aanpassing van de Renfrew Taalschalen is complementair aan een aantal reeds bestaande taalonderzoeksinstrumenten. De RTNA is een productieve taaltest die de mogelijkheid biedt om gegevens te verzamelen over taalinhoud, taalvorm en taalgebruik bij kinderen van 4;00 tot 9;11 jaar. De aanpassingen die doorgevoerd werden in vergelijking met de oorspronkelijke Engelse schalen, geven aan het instrument ook een belangrijke meerwaarde. We denken hierbij onder andere aan de veel specifiekere instructies bij de WWT, die kwalitatieve informatie kan opleveren op het vlak van de woordvinding en de problemen die daarbij kunnen optreden. Het bepalen van de

responslatentie (d.i. de tijd tussen de aanbieding en de benoeming), de analyse van de aard van de responsen en van de mate en aard van de vereiste hulp om tot het antwoord te komen, kunnen belangrijke informatie geven en handvatten aanreiken bij het opzetten van therapie. Ook het ontlokken van werkwoorden bij de zelfstandige naamwoorden (Wat doe je ermee? Waar gebruik je dit voor?) kan aanknopingspunten bieden voor een verfijning van diagnostiek en therapie.

De afname van de RTNA alleen is onvoldoende om een volledig beeld te krijgen van het taalprofiel van een kind. De RTNA evalueert namelijk geen taalbegrip. Aanvullend moet er dus altijd nog een test afgenomen worden die taalbegrip in kaart brengt. De RTNA geeft echter wel een mooi beeld van de taalproductie van een kind. Je kan bovendien na een kwalitatieve analyse van de antwoorden op de RTNA nagaan of een kind al dan niet kenmerken van ontwikkelingsdysfasie (Zink & Breuls, 2012) vertoont (o.a. woordvindingsproblemen, parafasieën, dysgrammatisme, onvloeiend spreekgedrag, gebrekkige verhaalopbouw). Bij andere tests die meer gestructureerd zijn, vallen deze kenmerken vaak minder op. Het beoordelen van de resultaten op de drie schalen kan ook goede aanwijzingen geven over de vraag op welk niveau (woord, zin, tekst) de kwaliteit van de informatieoverdracht al dan niet problemen geeft.

In de toekomst wordt de plotstructuuranalyse nog verder uitgewerkt en genormeerd. Dit geeft zeker een aantal perspectieven voor een diepgaandere taalanalyse en kan wellicht ook aanknopingspunten bieden voor het gericht plannen van therapie voor taalgestoorde kinderen, die daaraan behoefte blijken te hebben.

■ Referenties

- Embrechts, M., Mugge, A., & Van Bon, W. (2005). *Nijmeegse Pragmatiektest*. Pearson: Amsterdam.
- Geurts, H.M. (2007). *CCC-2-NL. Children's Communication Checklist-second edition*. Pearson: Amsterdam.
- Jansonius, K., Ketelaars, M., Borgers, M., Van Den Heuvel, E., Roeyers, H., Manders, E., & Zink, I. (2014). *Renfrew Taalschalen Nederlandse Aanpassing*. Garant: Antwerpen/Apeldoorn.
- Manders, E. (1996). *Al doende spreekt men. Normale en afwijkende taalpragmatiek bij kinderen en volwassenen*. Acco: Leuven/Amersfoort.
- Manders, E. (2013). Het gebruik van verteltaken bij de diagnose van mondelinge taalproblemen. *Logopedie*, 26, 35-42.
- Manders, E., De Bal, C., & Van Den Heuvel, E. (2013). *Taalontwikkelingsstoornissen. Fenomenen, onderzoek en behandeling*. Garant: Antwerpen/Apeldoorn.
- Messer, D., & Dockrell, J. (2006). Children's naming and word-finding difficulties: Descriptions and explanations. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 49, 309-324.

Renfrew, C.E. (1997). *The Renfrew's Language Scales*. Milton Keynes: Speech Mark Publishing Ltd.

Schlichting, L., & Iutje Spelberg, H. (2010). *Schlichting Test voor Taalproductie-II. Handleiding*. Houten: Bohn-Stafleu van Loghum.

Semel, E., Wiig, E. & Secord, W. (Nederlandse bewerking): Kort, W., Schittekatte M., & Compaan, E. (2008). *Clinical Evaluation of Language Fundamentals-4-NL*. Amsterdam: Pearson Assessment & Information.

Verhoeven, L., & Vermeer, A. (2001). *Taaltoets Alle Kinderen*. Diagnostische toets voor de mondelinge vaardigheid Nederlands bij kinderen van groep 1 tot en met 4. Arnhem: Citogroep.

Zink, I. (2011). Evolutie van de spraak-/taaldiagnostiek bij kinderen in Vlaanderen en Nederland. Een gedetailleerd overzicht. *Logopedie*, 24, 45-71.

Zink, I., & Breuls, M. (2012). *Ontwikkelingsdysfasie. Een stoornis die meer aandacht dan namen verdient*. Garant: Antwerpen/Apeldoorn.

Studiedag Renfrew Taalschalen Nederlandse Aanpassing (RTNA)

Op 3 november is er in Sig Gijzegem (Aalst) een studiedag waarin dit taal-instrument uitvoerig besproken wordt. Onder leiding van Inge Zink en Hilde Roeyers.

>> studiedagen herfst 2015, code 097